

28.03.2022

Група № 11

Урок № 35

Тема уроку: «Позначення м'якості приголосних»

Мета уроку: повторити складні випадки правопису м'якого знака; формувати правописні вміння; удосконалювати уміння знаходити й виправляти орфографічні помилки у писемному мовленні; розвивати увагу, пам'ять, логічне мислення; виховувати в здобувачів освіти повагу до української мови.

Матеріали до уроку:

- 1. Опрацюйте § 30 у базовому підручнику: Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2018. – 208 с.**
- 2. Перегляньте відео до уроку на YouTube:**

<https://www.youtube.com/watch?v=KpEagwi6qF4>

- 3. Законспектуйте матеріал до уроку (ОСНОВНЕ):**

Коли пишеться Ъ (м'який знак)

1. **Ь пишеться:**

- а) після м'яких д, т, з, с, дз, ц, л, н у кінці слова та складу: *вісь, гедзь, кінь, мідь, наморозь, палець, суть, швець; близько, восьмий, ганьба, Грицько, дядько, кільце, молотьба;*
- б) після м'яких приголосних у середині складу перед о: *дъоготь, дъоб, лён, съомий, трох, тъохкати.*

в) у словах на:

- 1) **-зъкий, -ський, -цъкий; -зъкість, -ськість, -цъкість; -зъко, -сько, -цъко; -зъкому, -ському, -цъкому; -зъки, -ськи, -цъки:** *близъкий, вузъкий, волинъский, донецъкий; близъкість, людськість; близъко, військо, багацъко; по-французъкому (по-французъки), по-українъкому (по-українъки), по-німецъкому (по-німецъки).*

ВИНЯТОК: у словах *баский, боязкий, в'язкий, дерзкий, жаский, ковзкий, плаский (плоский), порский, різкий* і похідних утвореннях: *боязкість, в'язкість, баско, різко* тощо знак м'якшення не пишеться, оскільки тут з, с разом із к не творять суфіксів **-зк-, -ск-;**

- 2) **-енька, -енько, -онька, -онько; -енький, -есенький, -ісінький, -юсінький:** *рученъка, батенько, голівонъка, соколонъко; гарненький, малесенький, свіжісінький, тонюсінький;*

г) після м'якого л перед наступним приголосним: *їдалня, кільце, ковальський, пальці, рибальство, сільський, спільнок.*

Не ставиться м'який знак після л у групах **-лц-, -лч-, -нц-, -нч-, -сц-, -сч-**, коли вони походять із **-лк-, -нк-, -ск-**: *балка — балці, галка — галці, галченя, монголка — монголці, Наталка — Наталці, Наталчин, рибалка — рибалці, рибалчин, спілка — спілці, спілчанський; але: Галька — Гальці, Гальчин;*

д) у родовому відмінку множини іменників жіночого роду м'якої групи І відміни й середнього роду на **-нн(я), -ц(е)** ІІ відміни: *друкарень, ідалень, крамниць, матриць, пісень, робітниць, стаєнь; бажань, знань, кілець, місць, сердець і серць;*
е) у дієслівних формах дійсного та наказового способу: *будить, будять, здається, косить, косять, коситься: робить, роблять, робиться; ходить, ходять; будь, будьте; винось, виносьте, виносься; кинь, киньте; стань, станьте; трать, тратьте, чистьте, підносься (але піднісся).*

3. **Йо** пишеться для позначення звукосполучення **й + о**:

- а) на початку слова й після голосного: *його, йому, завойований, район, чийого;*
б) після приголосного, переважно на початку складу: *батальон, бульйон, виквати, Воробйов, куріоз, мільйон, серйозний, Соловйов.*

4. **ЬО** пишеться після приголосного для позначення м'якості приголосного перед **о**: *всього, Ковальов, Линьов, льон, сьогодні, сьомий, трьох, цього.*

5. Знак м'якшення (**ь**) у словах іншомовного походження пишеться після приголосних **д, т, з, с, л, н:**

- а) перед **я, ю, е, ї, йо:** *адью, кондотьєр, конферансье, монпансьє, ательє, марсельєза, мільярд, бульйон, віньєтка, каньйон; В'єнтиян, Феттьо, Кордильєри, Севілья; Готье, Лавуазье, Жусье, Мольєр, Ньютон, Реньє, Віньї;*
б) відповідно до вимови після **л** перед приголосним: *альбатрос, фільм; Дельфи, Нельсон; але: залп, катафалк і т. ін.;*
в) відповідно до вимови в кінці слів: *магістраль, Базель, Булонь, Рафаель; але: бал, метал, рулон, шприц; Галац, Суець та ін.*

6. Знак м'якшення не пишеться перед **я, ю**, коли вони позначають сполучення пом'якшеного приголосного з **а, у:** *мадяр, малярія; дюна, ілюзія, нюанс, тюбик, тюль; Аляска, Дюма.*

Коли НЕ пишеться Ъ (м'який знак)

1. Після **р** у кінці складу або слова: *вірте, кобзар, тюрма, перевір, секретар, тепер, школяр, Харків.*

ВИЯТОК: *Горький, Зорькін.*

2. Після **и** перед **ж, ч, ш, щ, ц** та перед суфіксами **-ств(о), -ськ(ий):** *інший, мениший,*

тоніший, Уманщина, камінчик, красунчик; камінці, промінці; волинський, прип'ятський, уманський, селянський; громадянство, селянство.

ВИЯТОК: *няньчили, бриньчати, женьшень, Маньчжурія.*

ВИЯТОК: *буквосполучення –льськ-: польський, учительський.*

3. Після м'яких приголосних, крім **л**, якщо за ними йдуть інші м'які приголосні: *вінця, кінцівка, користю, ланцюжок, радість, світ, свято, слід, сміх, сніг, сніп, сьогодні, танцювати, щастя, колодязний, в'язкість.*

ВИЯТОК: *тъмяний, різъбар* і похідні від них.

Примітка. Коли **ь** уживається у формі називного відмінка іменника, то він зберігається й у всіх інших відмінках; коли ж у називному відмінку його нема, то **й** в інших відмінках він не пишеться; пор.: *Галька — Гальці, дівчинонька — дівчиноньці, письмо — на письмі, редька — редьці; але: галка — галці, сторінка — сторінці, пасмо — у пасмі.*

4. Після **л** в іменникових суфіксах **-алн(о), -илн(о):** *держално, пужсално, ціпилно* та ін.; але в зменшених формах **ь** пишеться: *держальце, пужальце* й подібні.

5. Між подовженими м'якими приголосними: *буття, волосся, галуззя, гіллястий, життя, каміння, ллється, приладдя, сіллю* (крім наказового способу дієслів: *чистъте, підносъся*).
6. Після д, н, т перед суфіксами **-ченк(о), -чук, -чишин:** *безбатченко, Панченко; Радчук, Степанчук; Гринчишин, Федчишин;* але після л пишеться ь: *Михальченко, Михальчук*

4. Виконайте наступні завдання:

1. Перепишіть, замість крапок поставте, де потрібно.

Тон..ший, мен..ший, молот..ба, с..огодні, борот..ба, сіл..с..кий, п'ят..десят.., вісім..десят.., лікар.., батал..йон, Хар..ків, кріз.., Гор..кий, тр..ох, п'ят..ох, піс..ня, т..мяний, чебрец.., на таріл..щі, Натал..ці.

2. Поставте, де потрібно, м'який знак або апостроф. Слова впишіть у три колонки: у першу — з м'яким знаком, у другу — з апострофом, у третю — без м'якого знака і апострофа.

Авен..ю, ал..янс, ател..е, барел..еф, батал..йон, бл..юз, б..юро, вал..юта, вар..єте, В..єтнам, дос..е, д..юшес, кс..ондз, кур..йоз, к..ювет, л..юкс, мад..яр, медал..йон, мезал..янс, міл..йонер, модел..ер, Мол..ер, м..юзик-хол, н..юанс, Н..юфаундленд, п..єдестал, порт..ера, рант..е, Севіл..я, фаміль..ярний, фокстер..ер, ф..юзеляж, Х..юстон, шансон..е, шампін..йон.

3. Запишіть, розподіляючи слова на два стовпчики (з м'яким знаком і без нього)

Барабан..щик, дон..ці, сопіл..ці, рибал..ці, гал..мувати, корін..ці, ц..вірі..кати, мен..ше, т..мяний, біл..ше, змагают..ся, дон..чин, сіл..с..кий, облич.., річ.., Гадяч.., піч.., різ..бяр, камін..чик, стан..те, шіст..ма, Хар..ків, Ведмед..чук, Ковал..чук, Уман..щина.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net .

У темі листа вкажіть ваше прізвище, предмет, номер групи та № уроку.

28.03.2022

Група № 11

Урок № 36

Тема уроку: «Чергування голосних»

Мета уроку: поглиблення знань про чергування голосних звуків, зокрема й відхилення від закономірностей, удосконалити уміння утворювати нові слова й форми слів, де наявне чергування голосних звуків; збільшувати словниковий запас здобувачів освіти, формувати уміння знаходити орфографічні помилки у власних висловлюваннях; виховувати ціннісне ставлення до народних джерел, філософських думок.

Матеріали до уроку:

- Опрацюйте § 31 у базовому підручнику:** Українська мова (рівень стандарту): підручник для 10 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2018. – 208 с.
- Перегляньте відео до уроку на YouTube:**

<https://www.youtube.com/watch?v=Yfrv7dmjqEY>

- Законспектуйте матеріал до уроку (ОСНОВНЕ):**

Чергування голосних

Типи чергувань	Умови чергування	Приклади
О, Е // I	за словозміни	кінь — коня, вівса — овес, сім — семи, осіб — особа
	за словотворення	будівник (пор. будова) сільський(пор. село)
Але:	під наголосом у коренях -вод-, -хлібороб,	водовоз,
	воз-, -нос-, -роб-, що означають діловод але: водопровід (предмет)	
О, Е наявності:		
в закритому складі		
О, Е	неколи ці звуки вставні або випадні	земля — земель, вікно — вікон
переходить в I	у групах -ор-, -ер-, -ов- міжхорт — хорт, шовк — шовку, виняток приголосними	погірдний (пор. погорда)
	у групах із повноголоссям -оро-, -город, шелест, колос, терен, винятки: оло-, -ере-, -еле-	моріг, поріг, оберіг, сморід, берізка
	у родовому відмінку множини іменників середнього роду на -енн (я)	изначень, положень, передбачень
O, E // O	O, E при словозміні	сон — сну, гачок — на гачку; квітень —

	властивість випадати	квітня, човен — човна
O // E	після пишеться Е перед шиплячими та вечеря, ученъ, щетина; ложечка — Ж, Ч, Ш, м'якими приголосними. Щ, ДЖ, Й	ложечок, книжечка — книжечок, лісичка — лісчик і под.
	<i>Примітка.</i> У деяких словах зберігається Е (Є), бо приголосний Ч у наступному черга, чекати, чепурний, черствий, складі в давні часи був м'яким.	<i>Винятки:</i> жерло, печера, червоний, щедрий
	пишеться О: перед нешиплячим твердим:	бджола, вечори (пор. вечеря), чорний (пор. чернетка); у похідних: вечоріти, чорніти;
		<i>Винятки:</i> гайочок, чорнило, чорниці, чорніти (перед давніми м'якими)
	в іменниках жіночого роду (третій відмін) в суфіксі -ост-:	свіжості, безкрайості, пекучості
	у давальному та місцевому відмінках однини іменників:	бджолі, у пшоні
	у закінченнях родового та орудного відмінків прикметників, займенників, числівників жіночого роду:	агарячої, першою, нашої; числівників
I // И	И з'являється в дієсловах:	лійка — лити, бійка — бити.

4. Чергування у дієслівних коренях

Типи чергувань	Умови чергування	Приклади
O // A	якщо наступний склад має наголосений суфікс -а чи -ува-	Допомогти — допомагати
E // I	E в дієсловах доконаного виду; I — недоконаного: у дієсловах перед наступним складом із суфіксом -а-, -ува- (-викорінювати, чекати — очікувати; юва-); часто наголос падає на кореневий I:	Замести — замітати, злетіти — літати; брехати — набріхувати, викоренити — викорінювати, чекати — очікувати; наплести — заплітати, гребти — загрібати
I // A	найдавніші чергування:	садати — садити
E // И	E (випадний) чергується з И, якщо далі йде суфікс -а-, тобто -ер-зітру —стирати; вистелю — вислати переходить в -ира-:	Беру — брати — вибирати, терти —
Випадний, що чергується з И		вистелю — вислати — вистилати брати — збирати, слати — вистилати, підіпри — підпирати

5. Запам'ятай! У кількох словах трапляються сплутування звуків [o] й [a].

6. Потрібно запам'ятати написання цих слів:

7. 1) пишемо й вимовляємо [а] після г, к, х перед складом з [а]: *гаряче, гарячка, гаразд, кажсан, калач, качан, хазяїн, халява*; а також перед г у словах *багатий, багато, багатство, багач, багатир(багач), багаття*;
8. 2) у словах *богатир* (Богом дана сила), *крохмаль, борсук, комиши, комірка, коровай, кропива, комин, монастир, отаман, поганий, погон, пором, слов'яни, солдат, козак*.

4. Виконайте наступні завдання:

1. Уставте пропущені букви, поясніть орфограми.

В..селе, в..сняне, сон..чко, оз..ро, оч..рет, поч..нало, мислит..ль, т..хес..нький, п..ганий, г..разди, стріл..ць, виб..рати, тр..вога, зач.. кати, пр..звисько, б..ру, заб..рати, к..миш, перш..ї, пер..на, пер..йти, м..гти, допом..гати, свіж..сті, тр..вога, п..ром, щ..тина, носор..г, медон..с, сміттєпров..д, ч..рнетка, пш..ниця, вип..кати, вип..кти, збер..гти, збер..гати, допом..гати, г..няти.

2. Утворюючи нові слова або форми слів, дослідіть, які чергування відбуваються в рядках.

Зразок: терти — стирати (е//и).

1. Гонити, клонитися, кроїти, проводити, схопити.
2. Камінь, ніч, братів, вів, лебідь.
3. Дерти, перу, простерти, жерти, клену.
4. Жонатий, чотири, шестero, вечеря, пшениця.
5. Почну, увімкну, загнути; одного.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

ledishade@ukr.net .

У темі листа вкажіть ваше прізвище, предмет, номер групи та № уроку.